

Studiul umanioarelor la Universitatea din Iași și constituirea bibliotecilor specializate

BOGDAN-PETRU MALEON

Cuvinte cheie: viață academică, biblioteci, săli de lectură, cataloage, studenți

Universitatea din Iași beneficiază de câteva reconstituiri monografice temeinice, menite să îi redea istoria instituțională într-o manieră comprehensivă. Inevitabil, acestea au inclus contribuții substanțiale privitoare la modul în care a evoluat, cantitativ și calitativ, populația studențească, precum și studii consacrate transformărilor pe care le-au înregistrat spațiile destinate accesului la informațiile de specialitate. Cercetarea prezentă își propune să provoace o reflecție asupra modului în care bibliotecile răspundeau exigențelor cunoașterii de tip umanist, cu trimitere la înrâurirea pe care au exercitat-o asupra acestui domeniu al formării intelectuale. Din perspectiva contextului în care au evoluat studiile de profil, trebuie spus că Facultatea de Filosofie și Litere, una dintre primele patru ale Universității din Iași, s-a confruntat încă de la început cu absența specialiștilor și interesul redus al tinerilor. Această realitate poate fi pusă în legătură cu apetența modestă a societății românești de la jumătatea veacului al XIX-lea pentru perspectiva formării umaniste. Din ultimul deceniu al secolului, sub auspiciile *Legii Haret* (1898), populația studențească a sporit simțitor, pentru ca apoi să cunoască o creștere spectaculoasă după încheierea Primului Război Mondial. În prima perioadă de existență a Universității s-a manifestat acut fenomenul volatilității populației studențești, astfel încât un număr relativ redus dintre cei înscriși promovau examenele, iar rata abandonului se situa la cote înalte¹. Un indiciu în acest sens îl constituie faptul că doar bursierii frecventau cursurile, însă nici aceștia în totalitate, pe când ceilalți se prezentau periodic la prelegeri și examene². În directă legătură cu numărul redus al celor care aspirau

¹ D. Berlescu, „Universitatea din Iași de la 1860 până la 1918”, în *Contribuții la istoria dezvoltării Universității din Iași (1860-1960)*, vol. I, București, 1960, p. 189, 194, 198.

² Despre sistemul de burse pe care le oferea Universitatea, vezi, Leonidas Rados, „Studenții Universității (1860-1914)”, în Gheorghe Iacob și Alexandru-Florin Platon (coordonatori), *Istoria Universității din Iași*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2010, p. 194-197.

să se specializeze în umanioare și ținând seama de maniera aproximativă în care răspundeau obligațiilor studențești, Facultatea a produs relativ puțini licențiați; din 1881 (când apar primii titrați)³, până în 1896 sunt înregistrați doar 82⁴. Lipsa de atractivitate pentru disciplinele umaniste era determinată, în primul rând, de absența unei finalități concrete a pregătirii, întrucât absolvenții nu beneficiau de avantajele diplomelor, fiind nevoiți să concureze alături de bacalaureați la ocuparea catedrelor din învățământul secundar. Această situație arată că în prima etapă de existență, instituția ieșeană a atins doar parțial obiectivul de a forma profesori pentru gimnaziile și licee. Se poate afirma că dincolo de precaritatea pieței școlare⁵, problema lipsei de atractivitate a formării academice umaniste trebuie privită și din unghiul de vedere al marginalității pe care o asemenea alternativă de specializare intelectuală, cu un preponderent conținut teoretic, o avea în societatea românească a timpului⁶. În plus, pregătirea în umanioare se confrunta cu precaritatea exasperantă a condițiilor materiale din cadrul Universității, imposibil de surmontat dată fiind parcimonia alocațiilor financiare⁷. Această situație transpare din faptul că prima instituție de învățământ superior a țării nu reușea să asigure apropierea studenților de resursele livrești esențiale. Situația era agravată în cazul tinerilor dornici să se formeze în sfera umanistă, pentru care accesul la monografii, periodice și colecții de surse reprezenta o condiție esențială a succesului. Imediat după înființarea Universității din Iași, organizarea unei biblioteci s-a impus ca o necesitate vitală, iar soluția aleasă a fost aceea de a transfera vechea Bibliotecă din localul Academiei Mihăilene. După o perioadă de provizorat, instituția a început să funcționeze în baza unui „Regulamentu pentru Bibliotecile Publice”, dat la 23 octombrie 1864 de Principele fondator și contrasemnat de Ministrul de resort N. Crețulescu. În acest document se făcea referire la cele două „Biblioteci publice centrale”, din București și Iași, la articolul 13 precizându-se că zestrea acestora se constituia din donații oferite de particulari, achiziții susținute de la bugetul statului, intrări pe care le asigura depozitul legal și schimburi cu

³ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 197.

⁴ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1895-1896. Precedat de o ochire retrospectivă asupra învățământului superior din Iași*, Iassy, Tipografia Națională, 1896, p. 99-100.

⁵ Florea Ioncioaia, „Înființarea și începuturile Universității (1860-1864)”, în *Istoria Universității din Iași*, p. 131.

⁶ Lucian Nastasă, „Suveranii” *Universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale. I Profesorii Facultăților de Filosofie și Litere (1864-1948)*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, p. 34.

⁷ *Anuarul general al Universității din Iași tipărit cu prilejul jubileului de cinci-zeci ani*, Iași, Tipografia Națională I. S. Ionescu, Iași, 1911, p. X-V.

biblioteci din țară și străinătate⁸. Următoarele două articole stipulau că fiecare bibliotecă trebuia să aibă, în funcție de importanța sa, un personal compus din bibliotecar, sub-bibliotecar, custode și servitori⁹. Pe lângă Bibliotecile Centrale se institua un comitet special compus din rectorul Universității, decanii Facultăților, revizorul școlar și bibliotecarul, aflat în poziție de secretar¹⁰. Atribuțiile acestui organism constau în selectarea cărților care urmau să fie propuse Ministerului spre achiziție în fiecare an, aprobarea schimburilor, primirea donațiilor, supravegherea și controlarea înscrierilor în catalog, inventarierea acestora, asigurarea bunei funcționări a Bibliotecii Centrale, a celor comunale și didactice, stabilirea restricțiilor privind consultarea anumitor cărți considerate indecente și datoria de a acționa permanent pentru îmbogățirea Bibliotecilor Centrale și sporirea numărului celor comunale populare¹¹. Capitolul IV prevedea, la articolul 23, realizarea unor cataloage și inventare pentru secțiunile bibliotecilor: cărți, manuscrise, stampe, numismatică și rarități¹². Potrivit stipulațiilor articolului 33, instituția care funcționa din 1860 în primul palat al Universității¹³ era numită „bibliotecă centrală” și avea un caracter public¹⁴. Situată la etajul edificiului, Biblioteca Centrală din Iași nu dispunea însă de un spațiu adecvat¹⁵, în cele trei și apoi cinci încăperi desfășurându-se toate activitățile, fără să existe o separare funcțională între munca administrativă și cea științifică¹⁶. Date fiind aceste condiții, nu s-a putut realiza înregistrarea tuturor bunurilor de inventar, potrivit stipulațiilor regulamentului, astfel încât cititorii întâmpinau dificultăți serioase de identificare a materialelor bibliografice. Aceasta mai ales că fondul de carte s-a îmbogățit permanent, ajungând în 1877 să conțină 27.634 de volume¹⁷. În raportul Rectorului către Ministrul de resort pentru anul școlar 1890-1891 se punea problema lipsei acute a spațiilor, atât pentru Biblioteca Centrală, cât și a celor cu destinație didactică,

⁸ *Anuariul Universității din Iași pe anul școlar 1895-1896*, p. 278.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 279.

¹¹ *Ibidem*, p. 280-281.

¹² *Ibidem*, p. 279-280.

¹³ Despre istoricul aceste clădiri, vezi, Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri. Până la 1821*. Ediția a II-a, revăzută, Iași, Casa Editorială Demiurg, p. 346-348.

¹⁴ *Anuariul Universității din Iași pe anul școlar 1895-1896*, p. 283.

¹⁵ D. Berlescu, *op. cit.*, p. 142-145.

¹⁶ Rodica-Eugenia Anghel, „Activitatea Bibliotecii Centrale Universitare din Iași oglindită în documente de arhivă”, în *Biblioteca și perenitatea culturii românești*. Volum editat de Biblioteca Centrală Universitară „M. Eminescu”. Coordonator: Cornelia Măță, redactori Liviu Papuc și Radu Tătăruță, Iași, 1990, p. 357-359.

¹⁷ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”. Rectorat (în continuare: Rectorat), dosar 326/1877, f. 10.

solicitându-se ridicarea unui nou edificiu universitar, mai ales că alocația bugetară fusese votată deja de corpurile legiuitoare¹⁸. După finalizarea Palatului Universitar de la Copou¹⁹, în toamna anului 1897, s-a transferat aici și Biblioteca Centrală, proces derulat într-un ritm alert, pe parcursul a numai cinci săptămâni, urmând ca o bună parte din bunurile de inventar să fie aduse ulterior²⁰. Deși această nouă locație avea o imagine academică, amenajarea artistică fiind menită să-i confere un caracter somptuos, încă de la început limitele sale au fost evidente. Această situație este redată sintetic de avocatul Eug. Boureanu, care în 1913 publica, din poziția de sub-bibliotecar, o broșură în care nota că „Biblioteca Centrală din Iași face admirația tuturor vizitatorilor, – vorbesc de arhitectura sălii, în adevăr frumoasă, și de cărțile văzute după luciul sticlei dulapurilor”, însă numeroasele lipsuri cu care se confrunta instituția făceau din aceasta „un juvaer fals”²¹. Principalele probleme proveneau din faptul că spațiul unde trebuiau depozitate cele peste 70.000 de volume²² era relativ restrâns, iar personalul insuficient și remunerat precar. Pe parcursul secolului al XIX-lea a fost menținut statutul de „Bibliotecă Centrală”, deși rapoartele publicate în *Anuarul Universității* utilizau și alte sintagme menite să desemneze instituția, precum „Biblioteca Universității”²³ sau „Biblioteca Centrală din Palatul Universității”²⁴, sugerând dilemele identitare ale unui lăcaș de cultură care, deși funcționa în spațiul universitar, era menit să împlinească nevoile culturale ale întregii comunități. Fost student al Universității din Iași, Nicolae Iorga considera, în 1899, că sistemul bibliotecilor trebuia reorganizat, astfel încât la nivelul celor două orașe universitare să se formeze mai multe categorii de

¹⁸ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, fond Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”. Facultatea de Filosofie și Litere (în continuare: Facultatea de Filosofie și Litere), dosar 591/1890-1891, f. 58.

¹⁹ *Noul Palat Universitar de la Copou: 100 de ani de la inaugurare*. Volum întocmit de Ion Agrigoroaiei și Ion Toderașcu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997, p. 9-15. Vezi și I. Agrigoroaiei, I. Toderașcu, „Inaugurarea Palatului Universitar de la Copou (octombrie 1897)”, în Gheorghe Iacob (coordonator), *Universitatea din Iași. De la modelul francez la sistemul Bologna*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2007, p. 207-219.

²⁰ Rectorat, dosar 638/1897-1898, vol. I, f. 178 și 179.

²¹ Eug. Boureanu, *Îndrumar în organizarea și administrarea bibliotecilor*, Iași, Tipografia Națională I. S. Ionescu & M. M. Bogdan, 1913, p. 5.

²² *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1898-1899*. Redactor: A. D. Xenopol, Iași, Tipografia-Editoare „Dacia” P. Iliescu & D. Grossu, 1900, p. 140. Dacă sunt adăugate și foile volante, numărul crește la 113.554 (*Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1899-1900*. Redactor: A. D. Xenopol, Iași, Tipografia „Dacia” P. Iliescu & D. Grossu, 1901, p. 101).

²³ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1899-1900*, p. 101; *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1902-1903*. Rector: C. Climescu, Iași, Tipografia H. Goldner, 1904, p. 197.

²⁴ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1903-1904*. Rector: C. Climescu, Iași, Tipografia Editoare „Dacia” Iliescu, Grossu & Comp., 1905, p. 216.

biblioteci, între care „biblioteci universitare” puse în subordinea instituțiilor de învățământ superior, conduse de profesori și având menirea să înlesnească accesul studenților la cele mai noi informații²⁵. Aceeași perspectivă era împărtășită și de cei care activau în interiorul Bibliotecii ieșene. Aflat în postura de bibliotecar-ajutor, Giorge Pascu realiza o analiză lucidă asupra poziției instituției în anul 1910, arătând că aceasta reprezintă „unica bibliotecă publică din Iași”, însă „prin faptul că este așezată în palatul Universității și este frecventată în prima linie de profesori și studenți, Biblioteca Centrală este de fapt Biblioteca Universității”²⁶. Cu toate acestea, autorul ținea să sublinieze că din punct de vedere legal „Biblioteca Centrală nu este Biblioteca Universității și nu dispune de un regulament oficial. Un inconvenient rezultat din această stare de lucruri fiind că studenții nu pot căpăta cărți acasă decât pe cauțiune”²⁷. Din această perspectivă, Giorge Pascu propunea ca „Biblioteca Centrală să fie transformată în Biblioteca Universității”²⁸, ceea ce reprezenta un pas necesar spre rezolvarea numeroaselor sale probleme. O analiză similară conține și un memoriu din 1912, alcătuit de Dimitrie Gusti în numele Colegiului Universitar, sugestiv intitulat „Necesitatea reorganizării Bibliotecii Centrale de pe lângă Universitatea din Iași”²⁹. În varianta încredințată după un an tiparului, găsim precizarea potrivit căreia „Biblioteca Centrală din Iași este singura bibliotecă mare publică din Moldova și este singura Bibliotecă de care dispune Universitatea Iașeană!”, însă sărbătorirea celor 50 de ani de existență a acesteia din urmă a găsit-o „în stare de nefuncționare”³⁰. Situația precară a instituției era cauzată, așadar, în primul rând de persistența unei anumite ambiguități legate de statutul Bibliotecii Centrale, care deși formal nu aparținea Universității a ajuns la începutul celui de-al doilea deceniu al secolului XX să fie considerată o entitate intim asociată spațiului academic, în absența căreia formarea universitară era imposibil de imaginat. Tocmai această stare de lucruri l-a determinat pe directorul Giorge Pascu să prefăteze propunerea de proiect legislativ pentru Bibliotecă, din 10 noiembrie 1914, cu o serie de glose pe marginea ideii că anarhia de la nivelul instituției putea fi curmată doar „transformând această

²⁵ N. Iorga, *Opinions sincères. La vie intellectuelle des roumains en 1899*, Bucarest, Imprimerie de <<L'Indépendance Roumaine>>, 1899, p. 83.

²⁶ Giorge Pascu, „O Instituție Culturală a Iașului. Biblioteca Centrală”. Extras din *Viața românească*, dec. 1910, p. 1.

²⁷ *Ibidem*, p. 5.

²⁸ *Ibidem*, p. 7.

²⁹ Rectorat, dosar 795/1912, f. 40-48.

³⁰ Dimitrie Gusti, *Necesitatea reorganizării Bibliotecii Centrale de pe lângă Universitatea din Iași*, Iași, Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu & Co, 1913, p. 12-13.

biblioteca în bibliotecă universitară și așezând-o pe temelie nouă³¹. Autorul ținea să precizeze că această aspirație era larg împărtășită de corpul academic, iar expresia acestei adeviziuni consta și în constituirea la nivelul Colegiului Universitar a unei „comisiuni a bibliotecii”, care își propunea și elaborarea unui proiect de lege a Bibliotecii, pe care G. Pascu îl publica cu mici modificări³². Potrivit acestuia, Biblioteca Universitară trebuia condusă de un director specializat într-o „disciplină literară, și anume filologia ori istoria”, fiind preferat chiar un „specialist în filologia română”³³. Fondul de carte urma să conțină tot ce s-a scris despre români și în legătură cu spațiile învecinate, întrucât „o bibliotecă universitară astfel înzestrată devine un focar științific de prim ordin”³⁴. În proiectul propriu-zis se afirma că „Biblioteca Centrală din Iași face parte integrantă din organizarea Universității și va purta numele de Biblioteca Universității din Iași”, aceasta urmând să fie „pusă sub controlul Senatului universitar”, iar administrația ei superioară „încredințată unei comisii” alcătuită „din directorul bibliotecii și câte un profesor delegat din fiecare facultate”³⁵. În felul acesta, instituția trebuia să intre sub tutela exclusivă a primei Universități din țară, ceea ce marca o ruptură față de modul în care îi fusese definit statutul la 1864. A fost necesară scurgerea unei jumătăți de veac, pentru ca, în 1914, să se ajungă la acreditarea denumirii de „Bibliotecă a Universității”³⁶, ca urmare a unei inițiative a Comisiei Bibliotecii, sancționată juridic prin „Regulamentul pentru Biblioteca Universității din Iași”, aprobat printr-un decret regal din 1916³⁷, care i-a definit noul statut. În *Anuarul Universității* pentru anul 1918-1919 se găsește justificarea teoretică a integrării în spațiul academic arătându-se că „Biblioteca Universității are tot atât de mare

³¹ G. Pascu, *Proiect de lege pentru Biblioteca Universitară din Iași*, Iași, Biblioteca Centrală, Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu & Co, 1914, p. 3-4.

³² *Ibidem*, p. 4.

³³ *Ibidem*, p. 5.

³⁴ *Ibidem*, p. 6.

³⁵ *Ibidem*, p. 12.

³⁶ Din sursele evocate în cadrul studiului reiese faptul că Biblioteca din Iași nu s-a transformat începând din 1860 în „Biblioteca Universității”, așa cum s-a afirmat (Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” – Iași. Monografie*, Iași, 1989, p. 142). Elocvent în acest sens este raportul prezentat în „Anuarul” pentru anul universitar 1924-1925, care rezumă astfel evoluția instituției: „Fondată ca Bibliotecă a Academiei Mihăilene de către M. Sturza la 1839. Reorganizată și transformată de domnitorul Cuza în Bibliotecă centrală. Transformată la 1914 în Biblioteca Universității” (*Anuarul Universității din Iași (1924-1925)*, Iași, Tipografia Coop. „M. T. Carpați”, 1925, p. 111).

³⁷ Poate fi consultat în *Anuarul Universității din Iași. Anul școlar 1925-1926*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Viața Românească” S. A., 1927 p. 278-284.

însemnătate pentru cultura universitară ca și sala de curs”³⁸. Această idee avea deja notorietate la nivelul colportajului intelectual ieșean, dovadă fiind faptul că apare într-un memoriu pe care Rectorul îl adresa Regelui la 21 martie 1913, arătând că „bibliotecile, laboratoriile și seminariile au o însemnătate cel puțin tot atât de mare ca și cursurile de la catedră”³⁹. *Anuarul Universității* dezvoltă punctul de vedere potrivit căruia formarea academică presupune interdependența dintre spațiile didactice și cele de lectură, întrucât „notele și cunoștințele de curs se adâncesc și se desăvârșesc numai în bibliotecă, căci adevărata activitate studentească universitară nu se poate mărgini numai la satisfacerea unor anumite examene și dobândirea unei diplome, ea trebuie să fie mai ales îndreptată spre studiarea proprie a lucrurilor expuse la curs și spre cercetarea mai departe a acestor probleme”⁴⁰. Din această perspectivă, studentul era definit prin formula medievală de „studiosus novarum cupidissimus”, care trebuie să găsească în bibliotecă cel mai bun cadru pentru „satisfacerea curiozității științifice și munca rodnică intelectuală”⁴¹. Aceste aprecieri ilustrează de fapt transformările care au survenit la nivelul concepției privind rolul Bibliotecii în viața academică, în sensul valorizării acestei componente esențiale pentru formarea de factură universitară.

Evoluția cantitativă și calitativă a publicului Bibliotecii Centrale trebuie raportată la dinamica statutului acestei instituții. Astfel, după stabilirea în noul sediu, numărul de cititori a sporit substanțial, pentru ca în anul școlar 1898-1899 să se înregistreze 7.927, ceea ce reprezenta un salt spectaculos față de anul precedent⁴². În ceea ce privește profilul celor care frecventau noul local de studiu din Palatul de la Copou, statistica realizată pentru anul universitar 1899-1900 arată că majoritatea covârșitoare era compusă din studenți, iar dintre cele 14.602 cărți consultate, 11.455 au fost de profil literar și abia 3.157 de factură științifică⁴³. Numărul cititorilor a cunoscut o creștere în anul 1900-1901, atingând cifra 16.787, dintre care 9.896 studenți, iar dintre cele 18.659 de cărți solicitate 12.535 erau de litere și 6.124 de științe⁴⁴. În anii următori trendul a fost descrescător, astfel încât în 1902-1903 s-au înregistrat 7.780 de studenți, repartizarea celor 13.054 de volume consultate arătând o scădere a preferinței

³⁸ *Universitatea din Iași. Programele cursurilor pentru anul școlar 1918-1919*, Iași, Tipografia Comercială L. Rabinovici, 1918, p. 207.

³⁹ Rectorat, dosar 807/1913, f. 45.

⁴⁰ *Programele cursurilor pentru anul școlar 1918-1919*, p. 207.

⁴¹ *Ibidem*, p. 207-208.

⁴² *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1898-1899*, p. 140.

⁴³ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1899-1900*, p. 101.

⁴⁴ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1900-1901*. Rector: C. Climescu, Iași, Tipografia „Dacia” P. Iliescu & D. Grossu, 1902, p. 213.

pentru domeniul literar, la 5.427, pe când cele cu specific științific au crescut la 7.618⁴⁵, pentru ca în anul 1903-1904, Biblioteca să fie frecventată de 5721 studenți, iar dintre cele 9649 de volume solicitate 3.478 au avut conținut literar și 6.171 științific⁴⁶. Această repartiție a cărților solicitate din fondul Bibliotecii Centrale pe domenii de cunoaștere ilustrează emergența firească a unor tipologii a lectorilor și specializarea treptată a fondurilor, dar trădează și dificultățile organizatorice pe care le-a traversat instituția la scurt timp după mutarea în noul local. În ceea ce privește modul în care cititorii aveau acces la cărți, Biblioteca Centrală trebuia să funcționeze ca o instituție deschisă, statut confirmat de cifrele redade în „Anuarele Universității”, care indică faptul că în anul școlar 1899-1900 au beneficiat de serviciile pe care le oferea aceasta 4.122 de cititori din afara Universității, dintre care 2976 elevi și 1.146 particulari⁴⁷, iar în 1900-1901 numărul a crescut la 6.891, elevii reprezentând 5.222, iar particularii 1.669⁴⁸. Se pare că prezența în număr foarte mare a unor cititori proveniți din afara mediului academic, în special elevi, risca să destabilizeze activitatea instituției, astfel încât accesul acestora a fost limitat, în anul școlar 1902-1903, fiind înregistrați 1.616 de cititori externi, dintre care 849 elevi și 767 particulari⁴⁹, iar 1903-1904, dintr-un total de 1.688, elevii reprezentau 1.196 și particularii 492⁵⁰. Afluxul și apoi contracția acestor categorii de lectori se explică prin preferința cititorilor pentru volumele pe care statisticile Bibliotecii Centrale le apreciau ca fiind „de litere”, prin comparație cu cele „de științe”, întrucât, dincolo de caracterul relativ al acestei taxonomii, se poate spune că lucrările atribuite ultimei categorii erau, spre deosebire de celelalte, adresate unui public cu un grad mult mai înalt de specializare. Această ipoteză este susținută de datele statistice prezentate anterior, care indică o inversare a trendului odată cu limitarea numărului de cititori proveniți din afara Universității. Se poate spune că astfel s-a conturat un raport între cele două mari domenii de interes, care oglindea de fapt ponderea pe care studenții specializați în filosofie, filologie și istorie o dețineau în cadrul Universității din Iași la începutul secolului XX.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, personalul Bibliotecii Centrale era compus dintr-un director cu funcție de bibliotecar, un sub-bibliotecar (secretar) și trei

⁴⁵ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1902-1903*, p. 197.

⁴⁶ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1903-1904*, p. 216.

⁴⁷ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1899-1900*, p. 101.

⁴⁸ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1900-1901*, p. 213.

⁴⁹ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1902-1903*, p. 197.

⁵⁰ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1903-1904*, p. 216.

custozi, dintre care doi erau studenți⁵¹, pentru ca în anul 1900-1901, când s-a înregistrat cel mai mare număr de cititori, să se reducă la un director și doi custozi⁵². Dacă în cea mai mare parte a intervalului supus analizei, primele două poziții din ierarhia Bibliotecii, bibliotecarul-director și sub-bibliotecarul, reveneau unor persoane provenind din mediul universitar, custozii erau adesea insuficient pregătiți din punct de vedere biblioteconomic și modest remunerați prin comparație cu colegii lor din capitală⁵³. Starea de lucruri de la Biblioteca Centrală îi afecta în primul rând pe studenți, care în decembrie 1912 reclamau Rectorului „lipsa mijloacelor materiale” provocate de „lipsa fondurilor pentru întemeierea și întreținerea bibliotecii și anexelor sale”. În opinia tinerilor, răspunderea aparținea autorităților de la București, întrucât se putea vorbi despre o adevărată „prăpastie între două orașe culturale”, la care s-a ajuns printr-o „neglijare completă a universității noastre”. Petiționarii arătau că o „dorință însă, ce socotim că se poate face imediat” consta în „sporirea orelor de lectură în sala bibliotecii centrale. Cele cinci ore și jumătate sunt neîndestulătoare – de acum socotim adăugarea altor trei ore de seară (de la 8-11)”⁵⁴. Pe aceeași linie se înscriau și remarcile pe care Dimitrie Gusti le-a făcut într-un opuscul din 1913, menit să pună în evidență că „Starea actuală a Bibliotecii Centrale din Iași” se caracteriza printr-o acută „lipsă de mijloace” și „completă stare de desorganizare”, astfel încât aceasta „nu poate funcționa în mod normal”, în pofida demersurilor pe care le-au făcut de-a lungul timpului responsabili celei mai vechi instituții de învățământ superior din țară „pentru schimbarea acestei stări de lucruri”⁵⁵. Într-un memoriu adresat de către custozii Bibliotecii Centrale din Iași către Comisa Bibliotecii la începutul anului 1915 se arăta că numărul cititorilor s-a dublat în ultimul an, mai ales prin multiplicarea elevilor și particulari, explicația fiind căutată în bulversările produse de războiul european. Astfel, custozii erau nevoiți să facă față unui volum tot mai mare de muncă, fără a primi beneficiile materiale corespunzătoare, în timp ce statutul lor profesional rămânea incert, ceea ce îi făcea să denunțe faptul că sunt aduși la condiția de simpli servitori, însărcinați mai ales cu manipularea cărților, deși pentru ocuparea posturilor li se cerea să dețină titluri științifice⁵⁶. Memoriul custozilor a fost trimis spre analiză directorului Gorge Pascu, iar acesta a sintetizat problemele semnalate, indicând totodată soluțiile pentru rezolvarea acestora:

⁵¹ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1898-1899*, p. 140.

⁵² *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1900-1901*, p. 213.

⁵³ Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *op. cit.*, p. 41-42.

⁵⁴ Rectorat, dosar 783/1912, vol. III, f. 697.

⁵⁵ Dimitrie Gusti, *op. cit.*, p. 5.

⁵⁶ Rectorat, dosar 852/1915, f. 1-8.

pentru ușurarea activității propunea reducerea numărului de ore pe zi de la cinci la patru; ameliorarea situației materiale a custozilor considera că se poate realiza prin creșterea salariilor; propunea angajarea a încă doi servitori, astfel încât petiționarii să poată fi degrevați de munca brută din Bibliotecă⁵⁷.

La problemele care priveau personalul se adăugau unele neajunsuri provenite din modul de organizare, care presupunea desfășurarea activităților administrative în sala de lectură, tot aici fiind depozitate și cele mai multe lucrări, care pe parcursul timpului au devenit greu accesibile ca urmare a supraaglomerării. Acest sistem al bibliotecii de sală (Saalbibliothek), impus prin regulamentul din 1864, făcea ca același perimetru să joace rolul de depozit, sală de lectură și birou pentru funcționari⁵⁸. Odată cu mutarea Bibliotecii în Palatul din Copou a existat mai mult spațiu de depozitare, mai ales în dulapurile aflate de-a lungul pereților sălii principale, însă perimetrul era considerat „insuficient” și „impropriu”⁵⁹. Astfel, mesele de lucru ale funcționarilor se găseau alături de cele ale cititorilor, ceea ce făcea ca aceștia să se stânjenească reciproc. Primii afectați erau studenții, motiv pentru care reclamau faptul că se aflau „în poziție de inferioritate față de colegii noștri bucureșteni”, astfel încât, pe lângă lipsa de cărți, „localul bibliotecii este foarte impropriu pentru cetit, întrucât lipsește adevărata sală de lectură, unde nesupărați de sgomotul căutării cărților prin dulapuri și răsfoirea cataloagelor am putea studia cu râvnă și speranță”⁶⁰. Bibliotecarii, la rândul lor, se confruntau cu lipsa tot mai acută de spațiu pentru cele 121.113 de volume existente în anul 1903-1904⁶¹, ceea ce făcea ca intrarea noilor publicații să fie gestionată deficitar, cataloagele consemnând date insuficiente identificării lucrărilor⁶². Dincolo de acest evident progres cantitativ, lucrările necesare studiilor umaniste care se aflau în fondurile Bibliotecii rămâneau insuficiente în raport cu necesitățile, după cum rezultă din procesul-verbal alcătuit la ședința de bilanț a Facultății de Filosofie și Litere pentru anul școlar 1904-1905, în care profesorii cereau Rectorului „a se mări fondul Bibliotecii Centrale, pentru cumpărarea și legarea de cărți, la suma de cel puțin zece mii lei, spre a se putea avea cărțile noi importante ce apar, indispensabile atât pentru profesori, cât și pentru studenți”⁶³. În memoriul pe care l-a publicat în

⁵⁷ Rectorat, dosar 853/1915, f. 16-17.

⁵⁸ Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *op. cit.*, p. 40-41.

⁵⁹ George Pascu, *O Instituție Culturală a Iașului*, p. 1.

⁶⁰ Rectorat, dosar 783/1912, vol. I, f. 697.

⁶¹ *Anuarul Universității din Iași pe anul școlar 1903-1904*, p. 216.

⁶² Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *op. cit.*, p. 50.

⁶³ Litere, dosar 57/1905-1906, vol. II, f. 304.

1913, Dimitrie Gusti punea în evidență organizarea defectuoasă a cataloagelor⁶⁴ și absența oricărei forme de control și de prevenire a pierderii cărților, deoarece împrumutul și utilizarea nu erau reglementate corespunzător⁶⁵. În consecință, autorul arăta „că această bibliotecă *nu este organizată*, căci n-are local (nici pentru cărți, nici pentru cetitori și nici pentru administrație), n-are personal suficient ca număr și suficient pregătit, n-are buget îndestulător pentru cumpărare de cărți și personal”. Chiar dacă aceste probleme organizatorice și-ar fi găsit rezolvarea, Biblioteca Centrală din Iași „nu ar fi putut *funcționa în mod normal*, căci n-are un catalog general de persoane și pe materii, n-are bibliotecă usuală, n-are sală de citire pentru reviste, n-are sistemul împrumutului cărților acasă, în sfârșit, n-are un regulament în care să se prevadă exercitarea unui control sever în întrebuințarea cărților”⁶⁶. Date fiind aceste probleme, „profesorii universitari se văd zilnic privați de cel mai înalt instrument științific și astfel se văd stânjeniți în activitatea lor științifică și de multe ori nevoiți să treacă granița pentru a lucra în bibliotecile universităților învecinate”. De asemenea, și „studenții sunt privați de cel mai elementar instrument de instrucție și educație științifică, știut fiind că pentru cultura universitară o bibliotecă are tot atâta importanță ca și sala de curs; candidații la doctorat se văd în imposibilitatea de a dovedi maturitatea științifică cerută prin prelucrarea tezei de doctorat; în sfârșit publicul mare cult, magistrații, avocații, ofițerii, profesorii de gimnaziu sunt privați de cel mai bun instrument de cultură!”⁶⁷. În partea a doua a documentului discutat erau enumerate „Desideratele Marelui Colegiu Universitar privitoare la Biblioteca Centrală din Iași”: trecerea acesteia sub administrarea Senatului Universității; ridicarea unui nou local care să răspundă tuturor nevoilor pe care le reclama o astfel de instituție, inclusiv săli speciale pentru Bibliotecile parțiale ale Seminarilor; sporirea alocațiilor destinate cumpărării de cărți; ridicarea cheltuielilor de personal la nivelul bugetului de achiziții; constituirea unui corp

⁶⁴ Dimitrie Gusti, *op. cit.*, p. 9-11. Principala problemă reclamată privea modul arbitrar în care s-a realizat clasificarea lucrărilor în cele nu mai puțin de 15 cataloage, spre exemplu: „filologia (clasică, romanică, s.a.m.d.) este trecută simplu la gramatică, – arheologia și numismatica sunt trecute la istorie, – sub titlul generic de artă, găsim titlurile de: artă militară, artă culinară, arta desenului s.a.m.d.” (p. 10). Într-o notă a broșurii pe care a alcătuit-o în 1913, Eug. Boureanu remarca faptul că la nivelul Bibliotecii Centrale „nu sunt mai puțin de 14 (*paisprezece*) cataloage împărțite în chipul cel mai arbitrar, *pe specialități, limbi*, amestecate, fără corespundere a diviziunilor unuia cu a celuilalt”. În aceste condiții, „își poate lesne închipui oricine pierderea de timp ce se pricinuieste cititorului cu cererea unei cărți, – dacă o poate găsi, chiar în modul acesta” (Eug. Boureanu, *op. cit.*, p. 23, n. 1).

⁶⁵ Dimitrie Gusti, *op. cit.*, p. 12.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 13.

profesional specializat și inamovibil; întocmirea catalogului general pe autori și materii; alcătuirea unui regulament de către Comisiunea Bibliotecii și promulgarea acestuia de către Senatul Universitar⁶⁸. Recurența evocării problemelor cu care se confrunta Biblioteca arată că situația acesteia ajunsese într-un punct critic la începutul secolului XX. Astfel, într-un „Memoriu asupra cerințelor Universității din Iași”, alcătuit la 21 martie 1913, în numele Rectorului Constantin Stere, adresat Regelui și Ministrului de resort, relativ la „biblioteca centrală a acestei universități” se arăta că „Majestatea Voastră cunoaște starea ei de plâns din memoriul Domnului Profesor Gusti, întocmit după însărcinarea colegiului profesoral, în urma unei discuțiuni largi care a ocupat mai multe ședinți ale acestui colegiu”. Conducerea Universității nu își propunea să revină asupra chestiunilor semnalate în textul precedent, însă insista „pentru a justifica cererea unui credit, relativ foarte însemnat, pentru întocmirea cataloagelor”. Aceasta deoarece la momentul respectiv Biblioteca era „cu desăvârșire inutilizabilă”, întrucât cele 400.000 de volume erau „necercetate, neclasificate, neaccesibile deci pentru nimeni” și nici nu exista personalul calificat care să le pună în ordine. În consecință, colegiul solicita suma de 40.000 lei „pentru organizarea și catalogarea bibliotecii”, având în vedere faptul că aceasta era „unica bibliotecă din nordul Țării”⁶⁹. Aceste probleme fuseseră semnalate și de Giorge Pascu, potrivit căruia principala problemă a Bibliotecii provenea din modul defectuos în care erau organizate cărțile în sala de lectură, întrucât această operațiune nu se realiza în funcție de apartenența la un domeniu sau frecvența utilizării⁷⁰. Impresia unei stări de blocaj pe care o traversa instituția apare și în darea de seamă a Comisiei Bibliotecii, alcătuită după 20 de ședințe sub președinția lui Al. Philippide, decanul Facultății de Filosofie și Litere și publicat de Dimitrie Gusti în 1914. În cadrul acestui material se arată clar faptul că Biblioteca Centrală din Iași era „primitiv organizată și deci în neputință de a funcționa” și era relevant rolul „măsurilor *pozitive*, care trebuiesc luate de urgență pentru a da universității din Iași și întregii regiuni a Moldovei cel mai puternic instrument cultural”⁷¹. Întrucât localul în care funcționa Biblioteca Centrală era considerat „absolut impropriu pentru o organizare modernă a bibliotecii universității”, se considera că este indispensabilă ridicarea unui nou local care să

⁶⁸ *Ibidem*, p. 13-14.

⁶⁹ Rectorat, dosar 807/1913, f. 45.

⁷⁰ Giorge Pascu, *O Instituție Culturală a Iașului*, p. 2-3.

⁷¹ Dimitrie Gusti, *Întemeierea Bibliotecii și Seminarilor de pe lângă Universitatea din Iași. Un sistem de propuneri cu numeroase documente și planuri în anexe*, Iași, Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefăniu & Co, 1914, p. 7.

cuprindă „biblioteca centrală a Universității și un loc special pentru seminarii”⁷². Acest edificiu urma să fie înălțat „în aripa dreaptă a Universității”, după planurile unui arhitect care a mai participat la astfel de lucrări, având drept model bibliotecile universitare germane⁷³. În acest scop, Comisia Bibliotecii a obținut colaborarea gratuită a doi arhitecți din Dresda⁷⁴, proiectele acestora fiind explicate⁷⁵ și ilustrate în anexe⁷⁶. Situația a început însă să se amelioreze sub aspectul funcționalității Bibliotecii după preluarea conducerii de către energeticul Giorge Pascu, în 1914, așa cum rezultă chiar din amplul raport pe care îl înaintează Rectorului după primul an de activitate⁷⁷. Astfel, în 1916 s-a realizat separarea cărților de reviste, alcătuindu-se sistemul catalogului cu fișe scrise de mână, care deși conțineau numeroase lacune și inexactități, vor servi la realizarea catalogului alfabetic pe autori și catalogul alfabetic pe materii⁷⁸.

În anul 1914 instituția de cultură la care facem referire și-a schimbat statutul, însă „Regulamentul pentru Biblioteca Universității din Iași” a fost aprobat abia prin Înaltul decret regal 2271 din 9 iunie 1916. Potrivit articolului 5 „Biblioteca Universității este pusă sub controlul Senatului universitar”, iar articolul 6 stabilea că „Administrația superioară a bibliotecii este încredințată unei comisii, alcătuită din câte un profesor delegat din fiecare facultate și care nu poate fi Decanul ori delegatul facultății în Senatul universitar”⁷⁹. Comisia Bibliotecii aviza numirea „funcționarilor superiori”, adică a directorului, bibliotecarului, sub-bibliotecarului și celor patru custozi, alcătuia propunerile de buget, se pronunța în ceea ce privește achizițiile de cărți și înainta anual un raport Ministerului privind starea Bibliotecii⁸⁰. Potrivit noului regulament, Biblioteca Universității nu trebuia să ofere servicii doar pentru membrii corpului academic, deși aceștia reprezentau principalii beneficiari, articolul 22 precizând că „pot întrebuița sala de lectură corpul profesoral și studenții după ce se vor legitima prin cartea de student, persoanele particulare numai în urma eliberării unei cărți de intrare”⁸¹. Relativ la modul în care era reglementat împrumutul, nu exista nici o restricție în cazul profesorilor universitari, garanția acestora condiționând și accesul studenților la serviciul respectiv, după cum

⁷² *Ibidem*, p. 12.

⁷³ *Ibidem*, p. 12-13.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 14-15.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 16-20.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 26-42.

⁷⁷ Rectorat, 853/1915, f. 1-13.

⁷⁸ Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *op. cit.*, p. 95.

⁷⁹ *Anuarul Universității din Iași. Anul școlar 1925-1926*, p. 278.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 279.

⁸¹ *Ibidem*, p. 281.

recomandarea unui universitar era necesară membrilor corpului didactic primar și secundar⁸². La litera „c” a articolului 31 se preciza că în cazul persoanelor particulare, împrumutul era posibil numai „după legitimare și cunoștință personală în privința situației lor sociale și după ce vor depune o cauțiune de cel puțin două ori valoarea cărților împrumutate”⁸³. În felul acesta s-a ajuns la conturarea unei identități instituționale în acord cu menirea principală a Bibliotecii, care era aceea de a oferi mijloacele necesare formării într-un cadru academic. Tendința Bibliotecii Universității din Iași de a-și subordona activitatea și obiectivele spațiului universitar a fost determinată atât de o treptată profesionalizare a cititorilor, cât și ca urmare a dificultăților pe care le implica sporirea numărului celor care frecventau sala de lectură. Schimbarea de statut presupunea și o profesionalizare a personalului, în acord cu modele europene tradiționale de referință. În acest sens se remarcă propensiunea spre mediul german, după cum rezultă din faptul că universitarii ieșeni doreau ca cei responsabili de administrarea Bibliotecii să întreprindă stagii de cercetare la marile instituții de profil din acest spațiu⁸⁴.

*

Pe lângă Biblioteca Universității, în cadrul fiecărei Facultăți, catedre, seminar sau laborator au fost create *biblioteci specializate*. Tinerii studioși de la științele cu caracter aplicat își puteau dobândi cunoștințele teoretice în cadrul bibliotecilor care se încheagau pe lângă laboratoare, în timp ce opțiunea spre filologie, filosofie sau istorie implica, deopotrivă, concentrarea spre lecturi de profil și menținerea unui variat orizont livresc. Cărțile acestor biblioteci erau procurate din fondurile repartizate Catedrelor pentru întreținere, prin donațiile autorilor sau ale unor profesori și grație schimburilor internaționale⁸⁵. În ceea ce privește structura personalului, majoritatea funcțiilor administrative erau asigurate de cadre didactice și studenți de la Facultățile respective⁸⁶. Până în anul 1910 nu exista o bibliotecă unitară a Facultății de Filosofie și Litere, fiecare Seminar deținând propriul fond de carte, deși din lipsă de spațiu majoritatea volumelor erau înghesuite în aceeași încăpere⁸⁷. La 13 februarie 1909 Consiliul Facultății de Filosofie și Litere cerea Rectorului „să cedeze o odaie, din rândul acelor de la Științi, pentru sala de lectură a Bibliotecii Facultăței” și înființarea

⁸² *Ibidem*, p. 281-282.

⁸³ *Anuarul Universității din Iași. Anul școlar 1925-1926*, p. 282.

⁸⁴ Rectorat, dosar 821/1914, vol. II, f. 286.

⁸⁵ Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *op. cit.*, p. 105.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 106.

⁸⁷ Rectorat, dosar 743/1909, vol. I, f. 49-50.

unui post de secretar, care să îndeplinească și atribuțiile de bibliotecar. O asemenea solicitare era justificată și prin prisma intenției Consiliului de a „face un raport D-lui Ministru prin care i se va cere ca Biblioteca fostei Școli Normale Superioare de pe lângă Universitate să fie transferată pentru partea ei literară de la Seminarul Pedagogic, unde nu este de nici o utilitate, la Facultatea de Litere, care are nevoie de cărțile ce conține”⁸⁸. În primăvara anului 1910, Facultatea a primit în cele din urmă un local pentru Seminariile diferitelor sale Catedre și pentru Bibliotecile Seminarilor⁸⁹. Cu toate acestea, disputele pentru spațiul destinat cărților de specialitate au continuat, astfel încât, la 1 iunie 1910, Consiliul Facultății de Filosofie și Litere protesta față de faptul că Facultatea de Științe urmărea să elibereze sala unde erau depozitate dulapurile cu cărțile Seminarilor umaniste și sublinia, contrar acestei intenții, că „dorința legitimă ar fi ca fiecare seminar să-și aibă camera deosebită”⁹⁰. În acest scop se solicita ca în „locuința ocupată până la Sf. Gheorghe trecut de Dl. I. Caragiani”, așa numita „casă Grigoraș”, să i se acorde Facultății de Filosofie și Litere pentru Bibliotecă măcar cele cinci camere din corpul central al imobilului⁹¹. La 12 octombrie 1910, chestiunea a fost reluată, Consiliul Facultății considerând inacceptabilă repartizarea a numai două camere în această clădire pentru Seminarii și Bibliotecile acestora și arătând că cele cinci încăperi reprezintă minimul necesar pentru o funcționare decentă⁹². Probleme legate de lipsa spațiului pentru Bibliotecă aveau și alte Facultăți, după cum reiese din faptul că la 28 noiembrie 1915 Dimitrie Alecsandrescu, decanul Facultății de Drept, adresa Rectoratului solicitarea de a pune la dispoziția studenților o sală de lectură pentru a studia volumele din Bibliotecă, deoarece aceasta se afla în cancelaria profesorilor, ceea ce îngreuna accesul celor interesați⁹³.

Bibliotecile Seminariale s-au constituit în primul rând prin eforturile personale ale profesorilor, pe măsura creării catedrelor titularii disciplinelor fiind conștienți că bibliotecile specializate erau vitale prin rolul pe care îl jucau în ceea ce privește formarea profesională a studenților⁹⁴. Astfel se explică solicitările pe care profesorii Facultății de Filosofie și Litere le-au adresat constant Rectorului pentru a realiza dotarea Bibliotecilor aferente fiecărei

⁸⁸ Litere, dosar 68/1908-1916, f. 7.

⁸⁹ Litere, dosar 70/1909-1910, vol. II, f. 56.

⁹⁰ Litere, dosar 71/1909-1910, vol. III, f. 11.

⁹¹ Litere, dosar 71/1909-1910, vol. III, f. 11.

⁹² Rectorat, dosar 743/1909, vol. II, f. 269.

⁹³ Rectorat, dosar 852/1915, f. 9.

⁹⁴ Lucian Nastasă, *op. cit.*, p. 466.

discipline cu lucrări esențiale⁹⁵. Există numeroase exemple care atestă faptul că fiecare cadru didactic s-a confruntat încă de la începutul carierei cu lipsa acută a cărților, așa cum constata Teohari Antonescu, la scurt timp după venirea la Iași⁹⁶. De altfel, primul titular al Conferinței și apoi al Catedrei de Arheologie și Antichități a luat inițiativa comandării unor cărți pentru Seminarul Arheologic⁹⁷. Această Bibliotecă a continuat să se dezvolte grație eforturilor lui Orest Tafrali, următorul exponent al disciplinei și fondatorul Muzeului de Antichități. În incinta acestei din urmă instituții s-a dezvoltat, pe parcursul perioadei interbelice, Biblioteca Seminarului de Arheologie și Antichități, despre care Orest Tafrali spunea că „studenții își pregătesc aici lucrările seminariale, având la dispoziția lor, nu doar cărțile bibliotecii, ci și pe cele ale bibliotecii personale a directorului”⁹⁸. Tot la începutul secolului XX s-a realizat și înzestrarea Seminarului de Istorie Veche, prin grija profesorului Petre Râșcanu, care a dispus cumpărarea unor lucrări esențiale din Franța și Germania⁹⁹. În aceeași manieră a procedat și Ioan Ursu, suplinitor, apoi titular la Catedra de Istorie Universală, care pe data de 20 ianuarie 1909 a înaintat Rectorului o listă de cărți care trebuiau procurate pentru Biblioteca Centrală în domeniul istoriei medievale și moderne¹⁰⁰. Tot acest profesor s-a ocupat de achiziționarea lucrărilor pentru Biblioteca Seminarului de Istorie Universală¹⁰¹, multe dintre aceste fiind aduse din străinătate¹⁰². Unele personalități legate intelectual și afectiv de Universitatea din Iași au donat cărți prețioase Bibliotecii din Palatul de la Copou¹⁰³ sau direct Bibliotecilor care aparțineau Facultăților¹⁰⁴. Pe diverse căi Universitatea a intrat și în posesia unor biblioteci aparținând foștilor profesori care au ilustrat diverse discipline umaniste. Din păcate, lipsa spațiului făcea mereu dificilă integrarea noilor fonduri, așa cum s-a întâmplat la sfârșitul secolului al XIX-lea, când biblioteca răposatului junimist Al. Lambrior a fost oferită de văduva acestuia Bibliotecii Centrale, însă spațiul depozitării volumelor a fost stabilit cu foarte

⁹⁵ Litere, dosar 59/1906-1907, f. 214-223; 270-273.

⁹⁶ Teohari Antonescu, *Jurnal (1892-1908)*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Lucian Nastasă, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005, p. 93.

⁹⁷ Litere, dosar 63/1908-1916, f. 61.

⁹⁸ *Anuarul Universității Mihăilene Iași pe anul academic 1935/1936*. Publicat de Traian Bratu, rectorul în funcțiune al Universității Mihăilene, volumul XXI, Iași, Editura Universității Mihăilene, 1937, p. 187.

⁹⁹ Litere, dosar 108/1913, vol. XXIII, f. 310.

¹⁰⁰ Rectorat, dosar 734/1908, vol. I, f. 67-69.

¹⁰¹ Rectorat, dosar 767/1911, vol. III, f. 619.

¹⁰² Rectorat, dosar 777/1911, f. 5-6.

¹⁰³ Rectorat, dosar 743/1909, vol. I, f. 11.

¹⁰⁴ Rectorat, dosar 743/1909, vol. I, f. 28.

mare dificultate¹⁰⁵. În aceeași perioadă s-au înregistrat și alte inițiative similare care au ridicat unele probleme administrației Bibliotecii Centrale. Astfel, după moartea profesorului Petre Râșcanu, primul titular al Catedrei de Istorie Universală Antică, fiica acestuia, Georgetta Veisa adresa o solicitare Ministerului Cultelor și Instrucțiunii, la 21 octombrie 1913, în care susținea că părintele său lăsase „o bogată bibliotecă de istorie și epigrafie”, pe care se arăta „dispusă a o vinde Ministerului de Instrucție”¹⁰⁶. Ca urmare a acestor demersuri, Senatul Universității din Iași a discutat, în ședința din 5 noiembrie 1913, posibilitatea cumpărării bibliotecii lui Petre Râșcanu¹⁰⁷, fiind numită o comisie compusă din A. D. Xenopol, I. Caragiani, Ilie Bărbulescu și Ch. Drouhet ca să constate oportunitatea achiziționării și să evalueze volumele¹⁰⁸.

Constituirea Bibliotecilor Seminariale nu a rezolvat problema accesului studenților în umanioare la lecturile esențiale formării intelectuale. Una din probleme era reprezentată de organizarea deficitară a acestora, ceea ce făcea ca în 1910 conducerea Facultății de Filosofie și Litere să admită faptul că cea mai mare parte a cărților, în loc să fie folosite „pentru lucrări de seminarii, stau, în mare parte, pe la locuințele particulare ale profesorilor ne-având unde să le așezăm și ne-având instalația necesară utilizării lor efective pentru cercetările științifice provocate de studiile și discuțiile seminariale”¹⁰⁹. Și într-un memoriu adresat Rectorului de către studenții Universității din Iași în decembrie 1912 se arăta că „lipsurile bibliotecilor speciale seminariale de pe lângă fiecare facultate sunt înspăimântătoare”, ceea ce îi făcea să constate că de fapt „acestea lipsesc aproape cu desăvârșire”. Astfel de remarci erau justificate prin aceea că, în viziunea petiționarilor, Bibliotecile Seminariale nu reprezentau simple anexe ale spațiului academic, fiind considerate „temelia studiilor universitare”. Studenții constatau „cu îngrijorare și descurajare rolul mai mult formal ce îl au la Universitatea noastră”, deși afirmau că „nu putem concepe seminar – deci muncă științifică organizată – fără biblioteci speciale”. Pentru exemplificare, memoriul semnală că existau biblioteci care ar trebui să joace un rol esențial în specializarea tinerilor, însă conțineau doar 200-300 de volume, reprezentând „parodii de biblioteci seminariale”¹¹⁰. Aceeași imagine dezastruoasă era zugrăvită și în memoriul adresat Suveranului României la 21 martie 1913, în

¹⁰⁵ Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *op. cit.*, p. 30.

¹⁰⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (în continuare: MCIP), dosar 2723/1913, f. 7.

¹⁰⁷ Rectorat, dosar 810/1913, f. 59-60.

¹⁰⁸ MCIP, dosar 2723/1913, f. 5.

¹⁰⁹ Rectorat, dosar 743/1909, vol. II, f. 269.

¹¹⁰ Rectorat, dosar 783/1912, vol. III, f. 697.

care se arăta că „Seminarul de Istorie a Românilor nu posedă nici *Magazinul Istoric*, nici *Letopisețele*, nici *Uricariul*, nici măcar colecțiile de documente publicate de Academie! Studenții astfel nu se pot deprinde la universitatea noastră de a utiliza izvoarele. Seminarul de antichitate clasică (4 catedre) nu are nici măcar edițiile complete de autori clasici, și un viitor profesor de literatura și limba elenă sau latină poate eși astfel din universitate fără să fi avut în mână o ediție bună de Sofocle, de Euripide sau Horațiu!”¹¹¹. Dată fiind „starea deplorabilă a universității care și-a serbat acum câte-va luni jubileul de 50 de ani” și întrucât „corpul nostru profesoral e silit să-și facă datoria în atât de intolerabile condițiuni, nu e de mirare că se observă simptomele îngrijorătoare de anarhie intelectuală, nu numai la studenți, și că s-a putut forma tipul de profesor ambulat care preferă să stea la București unde bibliotecile și laboratoriile îi dau cel puțin puțința de a nu rămânea cu totul în urmă cu știința lui...”¹¹². Lipsa surselor de informare îi afecta în primul rând pe studenții care aspirau să se specializeze în studierea trecutului, astfel încât în decembrie 1913 aceștia înaintau un memoriu decanului Facultății de Filosofie și Litere, în care arătau că se află în „imposibilitate de a face cercetări în specializarea noastră istorică, din cauză că n'avem o bibliotecă cu volume istorice, cea seminarială fiind prea redusă”, pe când „colegii studenți din capitală au la îndămână un domeniu larg de cercetare științifică, prin bogatele colecții de documente, hrisoave, cărți rare, manuscrise și scrisori, coamă păstrată la Academia Română și Diverse Arhive”. Pentru a elimina acest decalaj, tinerii susțineau că „pentru secția noastră e absolută nevoie de a ne pune direct în contact cu aceste izvoare ale trecutului, pe cari știința modernă le-a luat ca un criteriu de cea mai mare însemnătate istorică”. Absența acestor măsuri îi face pe autorii memoriului să recunoască faptul că „lucrările noastre seminariale se reduc la simple compilații” și solicita o intervenție a decanului la Ministerul de resort „să ne de câteva locuri în Internatele Statului din București, unde se avem casă și masă din când în când, în timpul anului școlar universitar, astfel să putem face cercetări lunare, absolut trebuitoare obiectului nostru și numai atunci când profesorii noștri vor crede de cuviință că planul unei lucrări seminariale impune această deplasare”¹¹³.

Având în vedere aceste solicitări, decanul Facultății de Filosofie și Litere, Alexandru Philippide, care fusese în tinerețe sub-bibliotecar la Biblioteca Centrală¹¹⁴, a intervenit la Minister, în baza hotărârii Consiliului din 13

¹¹¹Rectorat, dosar 807/1913, f. 47.

¹¹²Rectorat, dosar 807/1913, f. 48.

¹¹³Litere, dosar 107/1913, vol. XXII, f. 21.

¹¹⁴Vasile Arvinte, „Alexandru I. Philippide (1859-1933)”, în *Universitatea din Iași (1860-*

decembrie 1913, cu scopul de a facilita accesul studenților din Iași, mai ales a celor specializați în studiul istoriei, la sursele de informare din capitală. Argumentul principal în sprijinul tinerilor studioși era acela că „pentru deplinătatea studiilor lor au trebuință neapărată să vină din când în când la București, ca să cerceteze bibliotecile și arhivele, deoarece colecții de izvoare istorice la Iași nu există”¹¹⁵. Probleme similare sunt semnalate și de Constantin Fedeleș, titularul cursului de Psihologie, care într-un memoriu din 8 decembrie 1913 arăta că pentru buna funcționare a laboratorului pe care îl organiza în domeniul disciplinei sale era necesară organizarea unei Biblioteci care să conțină „opere fundamentale și colecțiile complete de reviste; apoi pentru abonamente la reviste speciale” solicita alocarea sumei de 5000 lei¹¹⁶.

Nici după Primul Război Mondial nu s-a produs o îmbunătățire sub raportul dotării bibliotecilor specializate, astfel încât într-un document de la sfârșitul anului 1919, care înfățișa nevoile Facultății de Filosofie și Litere, se arăta că Bibliotecile Seminariilor „sunt adăpostite într-un singur dulap”, ceea ce constituia o piedică majoră în calea bunei desfășurări a activității acestora¹¹⁷. În continuare se arăta că fiecare Seminar avea nevoie de câte o mie de lei „pentru abonamente la reviste curente și cumpărare de cărți apărute recent” și câte două mii pentru „umplerea lacunilor mari ce le are fiecare Seminar în privința materialului elementar didactic, ca tratate, dicționare”¹¹⁸. Fondul de carte al Bibliotecilor celor 15 Seminarii din cadrul Facultății de Filosofie și Litere¹¹⁹ a ajuns în 1920 la 8.000 de volume, însă condițiile în care acestea puteau fi consultate nu se dovedeau foarte bune, întrucât în spațiul de lectură se desfășurau și ședințele seminariilor¹²⁰. Decanul Facultății arăta că în momentul respectiv Biblioteca era deschisă de la opt dimineața la șapte seara, întrucât reprezenta „singura bibliotecă utilizabilă pentru studenții acestei Facultăți”, aceasta fiind cea care „dispunea de cărțile de specialitate”, în timp de „Biblioteca

1985). *Dezvoltarea științei*, Gh. Platon, V. Cristian (redactori responsabili), Iași, Editura Junimea, 1986, p. 60. Vezi și Ion Petrovici, *Figuri dispărute*, București, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, 1937, p. 135.

¹¹⁵ Litere, dosar 108/1913, vol. XXIII, f. 26.

¹¹⁶ Litere, dosar 107/1913, vol. XXII, f. 11.

¹¹⁷ Litere, dosar 149/1919, f. 65.

¹¹⁸ Litere, dosar 149/1919, f. 65.

¹¹⁹ Pedagogia, Psihologia și Estetica, Filologia Română, Istoria Literaturii Române Moderne, Limba Greacă, Limba Latină, Slavistica, Limba Germană, Limba Franceză, Sociologia și Etica, Logica și Istoria Filosofiei Moderne, Arheologia, Istoria Universală, Istoria Românilor și Istoria Antică.

¹²⁰ Litere, dosar 165/1920, f. 25.

Centrală e departe de a-și fi terminat orânduirea și organizarea”¹²¹. Astfel se explică de ce în același an Facultatea a solicitat Ministerului de resort un local special pentru Seminarii, care să conțină „câte o cameră spațioasă pentru fiecare din cele 15 Seminarii, cu biblioteca sa, plus două săli pentru ședințe și bibliotecă comună”¹²². Lipsa spațiilor adecvate era dublată de precaritatea fondurilor, ceea ce a determinat chiar forul tutelar din capitală să admită în 1923 „lipsa supărătoare de cărți, care apasă astăzi asupra studenției”, preconizând rezolvarea acestei probleme prin înzestrarea Bibliotecilor Facultăților și tipărirea cursurilor¹²³.

Relațiile instituționale dintre Bibliotecile Seminariale și Biblioteca Centrală erau dominate de ambiguitate, ceea ce a făcut ca statutul acestora să intre în atenția unor spirite reformatoare precum Dimitrie Gusti, care în 1914 considera că organizarea Bibliotecii Universității din Iași trebuie să se întemeieze pe „*unirea organică a tuturor bibliotecelor speciale (ale seminariilor și laboratorilor) cu biblioteca generală universitară*”, cu scopul asigurării accesului facil la lucrări, într-un cadru care să ipostazieze „și sub forma bibliotecară unitatea multiplelor științe”, astfel încât Biblioteca unică a Universității să funcționeze „cu două subdiviziuni principale: biblioteca universității va poseda lucrările științifice de interes general, iar bibliotecile seminariilor și ale laboratorilor, monografiile și lucrările științifice de interes special”¹²⁴. Noua structură urma să fie reglementată printr-un act normativ care să prevadă un personal specializat, corespunzător tuturor ramurilor științei, ca o condiție esențială a calității¹²⁵. Potrivit acestor principii edificiul care urma să fie înălțat „în aripa dreaptă a Universității” urma să includă, în aceeași clădire o Bibliotecă a Universității și Bibliotecile Seminarilor: Filologie clasică, Filologie modernă, Filosofie, Istorie, Matematică, Geografie și Drept¹²⁶. Deși se anunța deosebit de generos, acest proiect nu s-a realizat niciodată, Biblioteca Universității și cele Seminariale trecând prin câteva reorganizări în perioada interbelică.

Pornind de la dovezile documentare evocate se poate spune că principalele probleme de informare cu care se confruntau studenții în umanioare ai Universității din Iași erau cauzate de precaritatea bibliotecilor specializate și dificultățile accesului la bazele documentare. De altfel, constituirea unor fonduri

¹²¹ Litere, dosar 165/1920, f. 25.

¹²² MCIP, 316/1920, vol. IX, f. 107.

¹²³ Litere, dosar 207/1923, f. 56.

¹²⁴ Dimitrie Gusti, *Întemeierea Bibliotecii și Seminarilor*, p. 7-8.

¹²⁵ *Ibidem*, p. 9-10.

¹²⁶ *Ibidem*, p. 14-15.

care să permită formarea în diverse domenii ale cunoașterii umaniste s-a realizat în principal ca urmare a unor inițiative individuale. Anul 1916 a marcat un moment important în ceea ce privește îmbunătățirea activității Bibliotecii Centrale Universitare, noul regulament, care îl înlocuia pe cel din 1864, creând premisele pentru transformarea instituției prin separarea activităților administrative și a depozitelor de spațiul destinat studiului. Această schimbare permitea și reevaluarea activităților desfășurate de bibliotecari, în sensul profesionalizării serviciilor de care urmau să beneficieze cititorii¹²⁷.

În ceea ce privește bibliotecile specializate în umanioare, acestea s-au dezvoltat gradual, pe lângă seminariile aferente diverselor Catedre. Individualizarea a depins de preocuparea pe care titularii disciplinelor universitare au arătat-o pentru formarea studenților în diverse ramuri ale cunoașterii umaniste. Deși eforturile individuale nu au lipsit, mulți profesori implicându-se cu mult devotament în procurarea cărților, infrastructura pe care Universitatea a pus-o la dispoziție pentru depozitarea și consultarea acestora a rămas precară în perioada care face obiectul prezentei cercetări. Prin prisma acestor realități trebuie interpretate reacțiile de nemulțumire ale studenților, mai ales ale celor care se specializau în studiul istoriei, față de lipsa unor lucrări fundamentale și a surselor elementare necesare cunoașterii.

Modul în care Universitatea din Iași a facilitat accesul la resursele livrestri pe parcursul primei sale jumătăți de veac ilustrează procesul dificil de edificare instituțională pe care l-a parcurs cea mai veche instituție de învățământ superior modern din România. Acesta a fost marcat de numeroase sincope și ezitări cauzate de absența unei tradiții academice autohtone, la care s-au adăugat precaritatea condițiilor materiale și calitatea modestă a surselor de informație. Așa se explică, de altfel, și dificultățile înlocuirii corpului profesoral compus din specialiști formați în Occident cu profesori proveniți din rândurile foștilor studenți ai Universității din Iași.

¹²⁷ Nicoleta Popescu, Liviu Papuc, Radu Tătărucă, *op. cit.*, p. 42-43.

Humanities at the University of Iași and the Foundation of Specialized Libraries

(Summary)

Keywords: academic life, libraries, reading rooms, catalogs, students

The present research aims to open a debate on how the libraries of the University of Iași fulfilled the requirements of humanistic knowledge. Immediately after the foundation of the first Romanian modern institution of higher education, the organization of a library became vital necessity, and the solution was to transfer the old Library of the Princely Academy in the new location. It acquired the status of Central Library under the regulation of 1864 and was open for all categories of readers. After the building of the University Palace in Copou, in the autumn of 1897, the Central Library was also moved here. Although this new location revealed an academic appearance due to its special architecture, its limitations were obvious from the beginning. The main problems were generated by the fact that the area where more than 70,000 books should have been stored was relatively small and the staff was insufficient and poorly paid. There added some difficulties in organization, as the administrative activities took place in the reading room, where most of the papers were stored. Moreover, the Library was not part of the University's administration, a fact that hindered students' access to books. The need for a reorganization of the Central Library was frequently brought into question in early 20th century by personalities who shaped the destiny of the institution, such as Gorge Pascu and Dimitrie Gusti. Only half a century later, in 1914, the name of "University Library" achieved accreditation, as a result of an initiative of the Library Commission, sanctioned by the "Regulation of the Library of the University of Iași", approved by royal decree in 1916. The problems the Library was facing also reflected in the dynamics of various types of readers, and that is the reason for which the present approach analyses the quantitative and qualitative evolution of the readers.

Besides the University Library, each faculty, department, seminar and laboratory had its own specialized library. The volumes of these libraries were purchased from funds allocated to departments for maintenance, by donations of authors and professors and by international exchanges. By 1910 the Faculty of Philosophy and Letters did not have a unitary library, as each seminar held its

own book fund, although, because of lack of space, most volumes were crowded in one single room. In the spring of 1910, the Faculty finally received a location for the seminars of its various departments and the libraries of seminars. The foundation of seminars' libraries did not resolve the issue of the access of students in Humanities to essential works. One problem was the libraries' poor organization and the lack of essential volumes. There added the lack of collection of sources, which primarily affected the students specialized in studying the past, who needed facilities to conduct their research in the capital. In 1920 the books' fund of the libraries of the 15 seminars within the Faculty of Philosophy and Letters was of 8,000 volumes, but the conditions to be read did not prove to be the best, as the reading rooms also hosted the meetings of the seminars. One may conclude that, despite the individual efforts of many professors to purchase books, the University's infrastructure for their storage and reading remained poor during the period covered by the present research.

